

INTRODUCCIÓ

XII EDICIÓ DE L'ESPAI DESPUIG

Victòria Almuni Balada

Professora, membre de la Comissió Cívica de Patrimoni de les Terres de l'Ebre i vocal del patronat de l'Institut Ramon Muntaner

Quan vam començar a plantejar aquesta edició de l'Espai Despuig, volíem parlar sobre com es pot millorar la generació de continguts a partir de l'espai local, però també sobre com es poden compartir. Tot i que van sorgir maneres d'enfocar-ho diferents, des del principi vam tenir clar que no ens volíem centrar en les eines i els aspectes tècnics de la difusió, perquè d'això ja se n'ha parlat altres vegades, sinó que volíem focalitzar el treball en les conviccions i els valors que compartim els centres d'estudis locals i comarcals, com a entitats sense ànim de lucre fortament marcades pel voluntariat i que treballem en xarxa amb la voluntat de fer reflexionar i millorar la societat i el coneixement de l'entorn proper.

Per tant, el punt de partida d'aquesta nova edició de l'Espai Despuig són els centres d'estudis com a generadors de coneixement a través dels seus projectes de recerca i de les propostes d'aplicabilitat, que cada vegada es treballen més i se'ls dona més importància. També volem analitzar la importància que té el fet que es construeixi coneixement de manera col·lectiva i pluridisciplinària, però sobretot volem insistir molt en com en la producció de coneixement i de

continguts hi intervenen uns valors i un compromís que diferencien la recerca realitzada des del marc local, vinculada als centres d'estudis, d'altres recerques sorgides d'altres àmbits com pugui ser la recerca acadèmica, per exemple, malgrat que aquesta en moltes ocasions també està vinculada a eixos i valors comuns (el sentit crític, les conviccions, etc.).

A partir d'aquests objectius inicials vam anar definint una sèrie de preguntes que havien d'estructurar la taula i definir-ne els eixos o àmbits. Les persones participants tenen perfils complementaris que s'ajusten a cada un d'aquests àmbits. D'aquesta manera, vam plantejar la taula a partir de dues rodes de preguntes i, quan vam acabar, la il·lustradora Clara Tanit, que ens va acompanyar durant tot l'acte com a relatora gràfica, ens va mostrar un estat de la qüestió de tot el que vam parlar, amb l'objectiu de concretar-ne els conceptes clau. Tot seguit, vam obrir pas al debat per després presentar les conclusions de l'Espai Despuig a partir d'aquesta relatoria gràfica i al debat final.

Els participants d'aquesta edició de l'Espai Despuig van ser, en primer lloc, Joan Busqueta i Riu: vicerector de Cultura i Extensió Universitària de la Universitat de Lleida, doctor en Història Medieval, ha desenvolupat funcions directives en diverses institucions vinculades a la difusió i la promoció cultural, dins i fora de l'àmbit universitari. Ha estat president de l'Ateneu Popular de Ponent, director de l'Institut d'Estudis Ilerdencs i president del Consell Científic del Centre de Recerca Històrica de l'Institut d'Estudis Andorrans, per la qual cosa va poder aportar la seva visió des de dos punts de vista: el de la universitat i el dels centres d'estudis.

En segon lloc, vam comptar amb la intervenció de Clara Masriera, doctora en Didàctica de les Ciències Socials, professora associada i tècnica de suport a la recerca a la Universitat Autònoma de Barcelona. Molt vinculada a la gestió i direcció d'equipaments culturals, en especial a Calafell, ha format part del comitè científic de la Xarxa de Ciutats Educadores La Memòria de les Ciutats i de la Xarxa d'Escoles Històriques de Barcelona. També ha estat vinculada al projecte PastWomen, que busca donar visibilitat a les línies de recerca vinculades a l'estudi de la cultura material de les dones i introduir la perspectiva feminista a la recerca en general.

Per últim, també ens va acompanyar Gemma Carbó. Doctora en Educació, té una llarga experiència en l'anàlisi i el disseny de polítiques, programes i projectes de gestió del patrimoni cultural, en temes de desenvolupament territorial i la seva relació amb l'educació i el desenvolupament de la cultura des del punt de vista de la interculturalitat i la diversitat cultural. És directora i coordinadora de projectes sobre polítiques culturals i cooperació de la Càtedra UNESCO i directora del Museu de la Vida Rural.

Vam pensar que aquests tres perfils ens ajudarien molt a reflexionar sobre aquests aspectes en els quals volíem insistir: com, a través de la recerca local, podem contribuir a millorar el món que ens envolta i com podem posar en valor l'espai immediat davant d'un món globalitzat que de vegades fa que se'ns escapi el coneixement d'allò que tenim més a prop.

La primera roda de preguntes a través de la qual es va articular la taula es va adreçar al doctor Busqueta, a qui se li va demanar quin és el paper dels centres d'estudis en la socialització del coneixement i quina vinculació es pot establir entre aquestes entitats i les universitats.

La següent pregunta de la primera roda va anar adreçada a Gemma Carbó, a la qual li vam demanar de quina manera pensa que les recerques que hem generat i hem rebut ens han configurat el pensament i la capacitat de reflexió crítica.

Per acabar aquesta primera roda, se li va preguntar a Clara Masriera com hem de treballar per aconseguir que la societat no sigui analfabeta envers l'entorn proper, tot i que visqui colgada d'informació global, un coneixement que sembla que no afecti directament la vida quotidiana, tot i que sí que ho acaba fent, perquè ens ocupa molta part del nostre pensament, i això afecta molt el coneixement local.

Pel que fa a la segona roda de preguntes, la primera es va adreçar a Gemma Carbó, a la qual li vam demanar que ens parlés sobre com pensa que s'assimila el coneixement que transmetem al territori. Ajuda a transformar el territori en positiu? I, si és així, com ho fa? Seguidament, se li va preguntar a Clara Masriera sobre com pensa que podem transmetre valors i conviccions a les

noves generacions. Es va tancar aquesta roda amb Joan Busqueta, a qui li vam preguntar quin paper pensa que tenen els centres d'estudis en la millora de la responsabilitat ciutadana.

Amb aquesta segona roda vam acabar de completar el mapa conceptual de la taula rodona. Les il·lustracions de Clara Tanit, incloses com a conclusions en aquesta publicació, mostren com conceptes com territori, arrels, diversitat, mobilització social, interès per la recuperació de coneixements, aprenentatge col·lectiu, responsabilitat ciutadana, recuperació de la germana Terra (un concepte interessantíssim), van anar repetint-se i prenent força al llarg de la conversa. Es va posar damunt la taula, també, l'evidència que, avui dia, els canals digitals i presencials ens poden aportar valors o contravalors diferents i que cal treballar en equilibri entre ambdós tipus de mitjans.

Totes aquestes idees es van completar amb les intervencions de les persones que van seguir l'Espai Despuig a través de la plataforma de reproducció en línia, com ara la de Francesc Viso, que, respecte a l'actitud jeràrquica a la qual va fer referència Joan Busqueta, es preguntava si els referents culturals no haurien de tenir la missió de fomentar el benestar cultural de la gent, entenent d'aquesta manera la cultura com una baula del benestar social.

Maria Carme Jiménez va afegir el concepte del RESPECTE, amb majúscules, per l'entorn i per les opinions diverses, com a valor que es transmet des de la recerca local, entre d'altres conceptes sobre els quals proposava reflexionar, com els ecosistemes culturals o la sensibilització cultural.

També podem destacar l'aportació de Josep Santesmases, que va fer referència als intel·lectuals del territori, no només com persones amb un gran coneixement, sinó com a persones capaces de plantejar moltes preguntes, de qüestionar consuetuds atàviques. Va remarcar que no solen ser mai intel·lectuals acomodaticis com passa amb certs intel·lectuals mediàtics, que sempre estan a punt per rebre lloances. Santesmases també va apuntar que el compromís local és agraït, però de vegades també dur, si no agrada a determinats poders. Per últim, va insistir en el fet que molts centres d'estudis locals, fins a l'arribada de la democràcia, van ser els que van fer de pont en la transmissió i creació de coneixement.

Finalment, la intervenció de Josep Alavedra i Carles Riba va recordar una especificitat dels centres d'estudis, que és que engloben diverses especialitats i, per tant, tendeixen cada cop més a la transversalitat, mentre que l'acadèmia tendeix a fer recerques més especialitzades.

La roda d'intervencions del públic, per tant, va demostrar l'afinitat amb el pensament dels ponents. La coincidència d'idees i opinions no fa més que reforçar la certesa que, des del món dels centres d'estudis i des dels valors que volem transmetre i aplicar, és possible ajudar a millorar el món, que d'això es tracta.

Voldria acabar aquesta introducció amb algunes observacions, pensaments que em van anar sorgint a mesura que anava discorrent aquesta edició de l'Espai Despuig. En un debat com aquest surten moltes idees i, òbviament, no es poden desenvolupar totes, però sí que hi ha algunes coses que no voldria acabar sense fer-ne esment. En relació amb alguns aspectes de la intervenció de Clara Masriera, per exemple, fa molts anys que soc al món educatiu i sempre, des de la didàctica de les ciències socials, he sentit parlar de la necessitat de tenir en compte l'entorn proper, però mai no he arribat a veure que tothom ho tingui clar realment, quan penso que és una cosa que tots els docents, des de tots els àmbits i les disciplines, hauríem de fer. S'hi treballa, però té les seves anades i tornades i no acaba d'agafar el protagonisme consolidat que hauria de tenir. I ara, en aquest moment, penso que és més necessari que mai, perquè les noves generacions perden molts referents propers, tant de l'entorn local com de la història familiar, que contribueixen molt a generar identitat. Estic convençuda i soc ferma defensora de la idea que aquest és un aspecte fonamental a l'hora de treballar les ciències socials. Cal insistir en la importància de fomentar la conversa intergeneracional: els nous models i costums socials fan que les darreres dècades s'hagi anat reduint i és un factor a reivindicar. Si volem una societat sana i forta hem de treballar les identitats; les familiars i les territorials, en la seva justa mesura, hi tenen un paper important. Fins i tot per a aquelles persones que necessiten allunyar-se'n és fonamental conèixer-les bé per poder prendre decisions madurades.

En segon lloc, voldria donar la raó a Joan Busqueta, sobre com d'interessants són les experiències de col·laboració entre centres d'estudis, entitats civils

i universitats. Conec dos molt bons projectes de cultura de proximitat, que donen molt bons fruits, com són la participació del Centre d'Estudis Seniencs en el projecte del Campus Extens de la Universitat Rovira i Virgili i el projecte Patrimoni de la Universitat Jaume I de Castelló. N'hi ha molts altres, innovadors i ben dissenyats, que ajuden a crear coneixement i a fer-ne difusió tenint en consideració diversos perfils de generadors i de receptors. Cal continuar-hi treballant.

També estic molt d'acord amb el que va comentar Gemma Carbó, respecte al fet que la recerca és indispensable per sobreviure. Quan nosaltres parlem de recerca, ho fem en un sentit ampli, però no sempre és així, i el discurs que sent la gent de fora de l'àmbit acadèmic sempre està més orientat cap a les ciències de la salut, físiques, exactes, etc. És molt important teixir aliances per tal de posar en valor les humanitats. Com hem comentat en parlar de l'entorn proper, és també indispensable per millorar els comportaments socials i facilitar que el món funcioni una mica millor. Una altra idea molt interessant que va tractar Gemma Carbó i que cal tenir en compte és la de la visió col·lectiva: el cert és que costa molt trencar l'individualisme perquè venim d'uns anys en què la societat ha estat molt competitiva i, tot i que s'hi està posant molt d'esforç i s'està avançant molt, cal insistir-hi.

Per acabar, un altre concepte clau que jo introduiria en el mapa conceptual d'aquest Espai Despuig és la generositat. Escoltant el que va comentar Joan Busqueta, vaig pensar que els centres d'estudis han de ser generosos amb el nostre entorn local; no haurien de ser recelosos a l'hora de compartir la informació, perquè penso que és així com poden tenir un paper més important en la cultura local i, per extensió, nacional. Per fer referència a un cas concret, des del Centre d'Estudis Seniencs, i disculpeu que torni a posar el mateix exemple, ho he constatat moltes vegades. Som una entitat menuda, d'un poble de prop de sis mil habitants en què tothom ens coneixem. Moltes vegades ens crida l'atenció que persones que no solen participar de les activitats ens encoratgen a continuar i valoren molt positivament el que fem, perquè són conscients del fet que tenim un paper important en l'esdevenir social. La nostra percepció és que això és resultat de donar-te a conèixer a través de les ganes de col·laborar amb el teu entorn, d'ajudar perquè sigui més ric des del punt de vista humà.

Ha estat una experiència molt rica. Han sortit altres temes interessantíssims sobre els quals caldrà continuar insistint-hi i treballant-hi. Analitzeu a fons la infografia final resultat de la feina impecable de la Clara Tanit. Observeu que s'ha parlat del “tu” com a “nosaltres”, perquè des del món associatiu no podem concebre una cosa sense l'altra; així com dels possibles motius que han provocat la desaparició de coneixements útils per al desenvolupament en tots els sentits, com la tècnica de construcció de barraques de pedra que poden ser exemple de sostenibilitat; de la necessitat de recuperar aquests coneixements abans que en desaparegui la memòria, i fer-los vius; de la importància dels plans d'educació d'entorn, amb una llarga trajectòria en algunes comunitats, i de la necessitat d'incorporar-hi millores relacionades amb el que hem parlat en aquest espai. Tot d'idees que cal integrar en reflexions conjuntes i ser punt de partida de projectes moderns i compromesos.

Deixeu-me insistir, abans d'acabar aquesta introducció, en la necessitat de posar en valor la transmissió generacional i de reforçar-la en la pràctica quotidiana. Els nous hàbits familiars i socials —manca de temps, mobilitat geogràfica, abús de les eines digitals, etc.— provoquen la reducció de la connexió i la conversa entre generacions, fins i tot quan conviuen. Hi ha adolescents que si no han conegut cap iaio o iaia perquè van morir, no saben ni com es deien, i això és un problema. Cal parlar, cal transmetre coneixements propers mitjançant la conversa. Avui en dia ja no té sentit que hi hagi una persona que guardi la memòria de tota la comunitat, però d'això a no poder anar ni dos generacions enrere hi ha un espai molt gran al voltant del qual hauríem de reflexionar. Altres temes interessants són la transmissió de valors, aspectes concrets com el programa ÍTACA, el sentiment de pertinença, etc.

Per concloure, torno al punt de partida, a la pregunta que ha generat el debat: com des de l'espai local compartim i generem coneixement?, com ho podem fer millor i com amb aquesta millora podem contribuir al desenvolupament territorial i a l'adquisició de consciència social? A partir d'aquestes preguntes i de les reflexions sorgides, el dia que vam celebrar l'Espai Despuig ens vam quedar amb ganes de més. De moment, amb aquesta publicació fixem el mapa de conceptes que estem segures que ens servirà per continuar treballant generant i compartint coneixements basats en valors conjunts i visions diverses.